

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СУБКУЛЬТУРИ У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

О. І. Божок

аспірант кафедри філософії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

У статті досліджуються актуальні аспекти творення субкультур, насамперед адміністративної; акцентується увага на тому, що державний службовець є творцем субкультурного простору і у той же час є породженням відповідної замкнутої ціннісної системи. Наголошується на тому, що творчість як ідеальна сутність людського буття є безмежною, безперервною, нескінченною дією, направленою на створення якісно нового типу держави.

Ключові слова: творчість, особистість, духовність, аксіосфера, субкультури, маргінальність, державний службовець,

В умовах глобалізаційних, мультикультурних, інформаційних тенденцій сучасного світу динаміка соціокультурних перетворень продукує формування нової ціннісної системи функціонування усіх соціальних інститутів суспільства. Культура як складний, багатосаровий суспільний феномен, постає простором і каталізатором сутнісних трансформацій, але реалії сьогодення свідчать, нажаль, про тотальну, системну кризу, яка охопила як світ у цілому, так і українське суспільство, що знаходиться у перехідній стадії свого розвитку.

У час таких трансформаційних перетворень унікальність буття культури обумовлює її багатовимірність та багатосаровість, адже системна криза актуалізує збільшення диференціації культурних пластів, серед яких тепер виокремлюється багато субкультурних утворень, які сьогодні є виявом самотності або призвичаєння до нових культурних форм і зразків поведінки у суспільстві, про що і зазначає українська дослідниця Іванова К. А. «...у структурному відношенні культура містить у собі різномірні елементи, перетворення яких відбувається безперервно на кожному із рівнів структурної організації «ядра» культури...». [3, 144]

Метою статті є спроба автора осмислити джерела зародження і розвитку творчого потенціалу як особистості зокрема, так і субкультурних формувань, де інтеріоризація різних ціннісних світів продукує появу нового типу маргіналізованої за своїми ознаками особистості, для якої творчість у повсякденному бутті це «рятівне коло», це єдино можливий спосіб адаптації до соціуму та існування у ньому.

Окреслена мета обумовлює вирішення наступних завдань: визначити смислове поле буття адміністративної субкультури та її специфічні риси у сучасному українському суспі-

льстві; осмислити феномен маргінальної особистості; експлікувати категорію «маргінальність» у контексті дослідження аксіосфери державних службовців; виявити творчий потенціал адміністративної субкультури та джерела його актуалізації.

Адміністративна субкультура є малодослідженим об'єктом пізнання у сучасному науковому світі, теоретичні здобутки філософії, культурології, соціології, менеджменту та інших гуманітарних знань проводять перші ітерації у висвітленні сутнісних характеристик цього феномену, що актуалізується самим часом.

Більш розповсюдженими є окремі роздуми дослідників щодо переваг та недоліків системи професійної освіти, особистісних якостей державного службовця, привертають увагу наукові доробки стосовно етичної компоненти та моральності чиновника, а також публікації, присвячені комунікативній діяльності топ-менеджерів на ниві державного управління.

Поняття «субкультура» у науковий обіг ще у 60 рр. ХХ ст. ввів відомий західний соціолог Теодор Роззак, але на той час розуміння сутності цього явища ґрунтувалося на пошуку відповідей щодо причин девіантної поведінки індивіда у соціумі у площині контркультурних форм соціальних протиріч. Т. Роззак та його послідовники акцентували свою увагу, особливо у соціально-філософських рецепціях, у напрямку духовних орієнтирів соціальної діяльності, суспільної позиції молоді у протистоянні з «культурою дорослих», яку вони вважали буржуазною, консервативною, тому найбільш дослідженими були, й досі залишаються молодіжні субкультури як опозиційні утворення, що проявляються більш-менш радикально та перформативно.

Соціолог Оскар Люїс, досліджуючи «субкультуру бідних», вбачає основне призначення субкультур у самоідентифікації індивіда та відзначає спадковість як специфічну характеристику субкультурних утворень. Спосіб існування людини на рівні мікросоціуму передається їй від покоління до покоління, а індивід освоює пануючі норми і правила поведінки, відтворює власний «психо-соціальний профіль», який формується на засадах споглядального світогляду [8, 19].

З часом уявлення про підсистеми культури трансформуються, завдяки чому виокремлюється думка про специфічність структурних компонентів субкультури, які взаємодоповнюють один одного, утворюють відповідний стиль буття, світоглядну позицію, традиції, звичаї, норми, цінності, характерні не тільки для молоді, а й інших соціальних верств суспільства. Так, наприкінці ХХ ст. вирізняються професійні субкультури, які відносяться до традиціоналістських, оскільки набувають позитивного сенсу через свою цілісність, відносну суверенність та засновані на визнанні загальноприйнятих культурних цінностей.

У вітчизняними науковцями Антрофійчук В. І., Науменко О. М., Матвеева Л. Л., Тюрменко І. І., Зязюн І. А., Закович М. М., термін «субкультура» експлікується по-різному, але об'єднуючою тезою є наголос на різноманітні сегменти субкультури, тому сьогодні цей феномен доцільно визначати як «...культуру груп, об'єднань у межах більшого культурного утворення; трансформовану професійним мисленням систему цінностей традиційної культури, яка набула своєрідного світоглядного забарвлення; як специфічний спосіб диференціації розвинутих національних і регіональних культур, в яких поряд з основною, класичною тенденцією, існує низка своєрідних культурних утворень, які як за формою, так і за змістом відрізняються від провідної культурної традиції, але в водночас є прямим генетичним витоком останньої...» [1, 135-136].

Динамічність соціальних змін в сучасному суспільстві, управлінська криза, подолання якої є першочерговим кроком до вирішення актуальних проблем в усіх сферах існування людини, підвищення соціальних вимог до діяльності державних службовців, обумовлюють змістовні перетворення інституту державної служби в Україні.

Виокремлення спільноти адміністративних менеджерів обумовлює творення їх професійної субкультури як ціннісної системи, що є віддзеркаленням загальної культури управління, яка панує у державі. Субкультура державних службовців «...виражається в певному способі мислення і функціонуванні власних соціальних інститутів, – систем професійної

освіти і виховання, світогляду, звичаїв, традицій, неписаних норм діяльності, механізмів самозбереження і саморозвитку...» [7, 4]

Парадоксальність буття адміністративної культури в сучасному культурно-історичному розрізі полягає у протилежності її сутнісного наповнення. Соціальна діяльність державного службовця у контексті її професійного обумовлення є закономірним результатом закріплення сталих соціальних відносин, способом здійснення організованого управлінського впливу на соціальні підсистеми, і має відповідати суспільним запитам сучасності, таким чином відтворюючи адміністративний комплекс як традиціоналістське субкультурне утворення.

Сьогодні, в умовах тотальної деаксіологізації, адміністративна субкультура по відношенню до гуманістичних засад громадянського суспільства виступає опозиційною і набуває форм контркультури, оскільки специфікою аксіосфери чиновників є «...усвідомлена відмова від системи культурних цінностей суспільства та спроба перетворити цю систему на анти або контрцінності». Не дивлячись на регулятивний характер законодавчо-нормативних документів щодо поведінки державних службовців та запровадження «Етичного кодексу», у свідомості представників адміністративного апарату нашого суспільства панують ідеали споживацької моделі існування, культу грошей, що стає основою корупційних дій.

Через комунікативну замкненість, корпоративність свідомо обмежуються соціальні зв'язки чиновників, відбувається відчуження «слуги народу» власне від народу, втрачається соціальний вимір управлінської діяльності, який визначає гуманістичне наповнення професії державного службовця, коли робота сприймається як сенс життя. Дефініція «номенклатура» уособлює специфіку різноманітних уявлень і дуже переконливо відображає особливості функціонування керівного прошарку сучасного українського суспільства: від визнання державних службовців як «нового класу», «правлячою верхівкою», «бюрократичним апаратом» до «політичної еліти», яка сьогодні більше походить на «замкнений клан» державних службовців, що править і володіє, а має регулювати.

Українська дослідниця феномену адміністративної субкультури Науменко О. М. наголошує на ідентичності соціальних типів російських й українських державних службовців (номенклатурі) та вважає причинами падіння їх репутації і сформованості негативного іміджу «...загальну орієнтацією в своїй діяльності не стільки на закони і дотримання прав громадян, скільки на «сюзерена», тобто вищестоящого начальника. Така традиція має своїми

джерелами государеву службу і менталітет радянських номенклатурників, кар'єра яких залежала, в основному, від політичної лояльності і особистої протекції вищестоящих чиновників...» [7, 117]

Вектори розвитку професійної субкультури сьогодні можливо конституювати, планувати, коригувати, але основні напрямки та ідеї реформування державної служби, які обстоювалися до цього часу, не в змозі переформатувати усталені форми буття адміністративної субкультури, оскільки державно-владні відносини виявилися більш стійкими до суспільно-політичних змін українського суспільства.

Диферційованість, багатогранність, культурного простору обумовлює виникнення феномену маргіальності, який постає преферентною якісною характеристикою сучасної адміністративної субкультури, оскільки категорія «маргіальність», яку запровадив соціолог Роберт Ерза Парк, має достатньо широкий потенціал для того, щоб відтворювати специфіку соціокультурної системи. Американський дослідник наголошує на тому, що маргіальна особа – це «...індивід, який інтеріоризував цінності двох або більше соціокультурних систем, що конфліктують, а тому зазнає типового дискомфорту і часто своєю поведінкою перетворюється на своєрідну анафему для всіх систем...» [6, 175]

Феномен маргіальності багатогранний, зміст його інтерпретується сучасними науковцями у вузькому значенні як неадаптованість особистості до ціннісної системи, яку наслідую певна соціальна група, або незавершеність соціальної мобільності індивіда, який вимушений знаходитися поза чи у межах різних культурних парадигм. Експлікувати термін «маргіальність» у контексті творення адміністративної субкультури можливо наступним чином.

По-перше, первинна соціалізація і становлення особистості державного службовця відбувається у межах одного соціокультурного середовища, де формується відповідна множина соціокомунікативних зв'язків як комплекс мікросоціальних елементів: територіальних, економічних, освітніх, аксіологічних.

Вивільняючись від впливу однієї ціннісної системи, індивід впродовж певного часу зберігає у свідомості зрозумілі йому ціннісні орієнтації та норми і правила поведінки. Водночас людина робить спроби інтегруватися до нової соціокультурної підсистеми – соціально-професійного середовища й освоїти притаманну їй аксіосферу.

Проте первинні аксіологічні виміри становлення особистості (чесність, толерантність, соціальна відповідальність) не співпадають із аксіологічним полем творення адміністративної субкультури сучасності (бюрократизм, ко-

рупція, замкнутість), тоді соціокультурне середовище ідентифікує його як чужорідного.

По-друге, державний службовець як маргіальна особа, яка знаходиться під впливом різних ціннісних світів, які є конфліктними по відношенню один до одного, знаходиться у постійному кризовому стані, тому обирає поведінкові моделі аморальності, апатії, агресивності, що проявляється на комунікативному рівні.

Таким чином, повноцінне соціальне буття індивіда у нерозривній єдності та цілісності з соціокультурною системою у відповідному ракурсі дослідження постає як «...процес перетворення системи соціальних норм і ціннісних орієнтацій особистості, інтеріоризованих у вихідному соціокультурному середовищі в систему соціальних норм і ціннісних орієнтацій цільового соціокультурного середовища...» [2, 12]

По-третє, соціально-філософські виміри творення субкультури державних службовців у конкретно-історичному періоді наповнюються іманентними їй значеннями і специфічними (проміжними) рисами, які не власні а ні початковому, а ні проєктованому стану культурної підсистеми, адже «...перехідний період в розвитку суспільства відрізняється від стабільних періодів саме тим, що, з'єднуючи два стани соціальної системи, має певні відмінності як від одного, так і від іншого, має власну природу...» [5, 264]

Тотальна, системна криза, яка накладає свій відбиток на сучасне буття українського суспільства, що знаходиться на стадії соціально-економічних зрушень, визначає особливості первинного (відлікового) якісного стану соціокультурного середовища, а часткове запровадження Адміністративної реформи в Україні позиціонується як суспільний проєкт вдосконалення соціальної дійсності функціонування державної служби, тобто конституювана реальність, тому цей процес трансформаційного перетворення є маргіальним за своєю суттю.

По-четверте, освіта державних службовців як складний соціокультурний феномен, своєрідність якого проявляється у тому, що освітній процес є одним з факторів самовизначення, самотворення, самовдосконалення особистості, продукуванні ціннісного континууму майбутніх спеціалістів із відповідним рівнем професійних умінь та навичок.

Сьогодні серед багатьох чиновників прослідковується тенденція щодо невідповідності отриманої ними освіти смислового навантаження, функціональній спрямованості їх трудової діяльності, оскільки у більшості випадків державний службовець отримує або вузько спеціалізовані знання, або володіє теоретич-

ними надбаннями адміністрування, які дуже часто не висвітлюють практичну реальність повсякденності: «...демократичні та ринкові перетворення змістили культурний центр на саму особистість, яка все більшою мірою виявляється залишеною віч-на-віч з незнайомою, а в деяких випадках, навіть, чужою дійсністю...» [3, 3].

Покладені обов'язки не виконуються повноцінно через банальні причини – людина, яка займає адміністративну посаду, ніколи не працювала у відповідному професіональному середовищі, не знайома із притаманним йому сленгом, етикетом, неформальними нормами і правилами поведінки конкретного колективу, не «живе» професією, що особливо вирізняє адміністративну субкультуру серед інших традиціоналістських субкультур.

Ключову роль у подоланні маргіналізованої за освітніми ознаками особистості відіграє надлишкова освіта за спеціальностями «Адміністративний менеджмент» або «Державне управління», завдяки чому ми маємо усі можливості задля досягнення позитивних результатів загальнокультурного реформаторського впливу на інститут державної служби, оскільки такі інноваційні процеси спродукують «революцію» свідомості державного службовця, коли відбудеться творення нового ціннісного ко-

нтинuumу буття адміністративної субкультури та конститування діалогічної комунікативної моделі існування у соціумі.

Особистість, яка знаходиться на межі двох різних соціокультурних парадигм, на узбіччі «професійних світів», активізує власний творчий потенціал, перетворюючи повсякденність, рутинність у виконанні робочих завдань у творчий акт, коли адміністрування є справді Мистецтвом, креативним поєднанням логіки та інтуїції, а управлінська праця є комунікативним полем для творення нових культурних форм творчості на шляху до подолання маргіналізованого відчуження.

ТВОРЧИСТЬ як найвищий спосіб виявлення самобутності людини являє собою для неї саме той «рятівний засіб» задля досягнення навколишнього соціокультурного середовища, сприйняття дійсності такою як вона є, та перетворення власного культурного досвіду відповідно до запитів сучасного суспільства, адже дефініція «творчі здібності» управлінця, менеджера, службовця у сучасній практиці адміністрування є синонімом активної дії, соціальної мобільності, вміння адаптуватися до швидкоплинних суспільних перетворень, самотворенні як здатності змінювати власні переконання, стереотипи, ментальні рамки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антрофійчук В. І. Культурологія. Термінологічний словник: [навч. посіб.] / В. І. Антрофійчук. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 160 с.
2. Балановский Я. М. Этномаргинальная субкультура (попытка социологического анализа) [Електронний ресурс] / Я. М. Балановский // «Гілея: науковий вісник»: Зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 46 (4). – Режим доступу: <http://www.gileya.org.ua>.
3. Джура О. Д. Освіта в системі факторів професійного самовизначення особистості: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / О. Д. Джура, Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2004. – 17 с.
4. Іванова К. А. Зміни в культурі як глобальна проблема / К. А. Іванова. – Х.: Золоті сторінки, 2010. – 224 с.
5. Соболева Н. Соціологія суб'єктивної реальності / Н. Соболева // Соціологічна теорія: традиції та сучасність. – К.: Логос, 2007. – 291 с.
6. Современная западная социология: словарь / сост. Давыдов Ю. Н., Ковалева М. С., Филиппов А. Ф. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
7. Науменко О. М. Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні: дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / О. М. Науменко; Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) імені К. Д. Ушинського. – О., 2006. – 199 с.
8. Lewis Oscar. La Vida / Lewis Oscar. – New York: Random House, 1966. – P. 19.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2011 р.